

ВІДГУК

офіційної опонентки, докторки педагогічних наук, професорки,
професорки кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
ВАСЮТІНОЇ ТЕТЯНИ МИКОЛАЇВНИ про дисертаційну роботу
ЧОПАК ЄВИ ВАСИЛІВНИ

**«Підготовка майбутніх учителів до розвитку комунікативної
компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі
Закарпаття»**, представлене
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Актуальність теми дослідження Чопак Є.В. не викликає сумніву, оскільки зумовлене низкою чинників, зокрема: попитом сучасного суспільства у вчителів, здатних до взаємодії в умовах міжкультурності та відсутністю в змісті професійної освіти цілеспрямованої підготовки до зазначеної професійної діяльності з урахуванням потенціалу Закарпаття як полікультурного середовища взаємодії суб'єктів; об'єктивними вимогами практики до рівня професіоналізму вчителя в полікультурному середовищі Закарпаття та нерозробленістю педагогічних умов підготовки майбутнього учителя до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в такому середовищі; потребою у формуванні індивідуальних стратегій особистісно-професійної готовності майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття та наявністю в системі вищої освіти різних сучасних моделей і технологій освітнього процесу. Відтак, здобувачкою запропоновано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття.

Дисертацію підготовлено відповідно до тематичного плану наукових досліджень Хмельницького національного університету «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (ДР № 0119U103663), «Психолого-педагогічні засади професійно-особистісного розвитку фахівців в умовах трансформації суспільства» (ДР № 0125U003711). Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 27.10.2022 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Вивчення значної кількості наукових праць, присвячених проблемі дослідження дали змогу Чопак Є.В.: *унерше* обґрунтувати й визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі

Закарпаття (актуалізація і стимулювання мотивації майбутнього вчителя до розвитку комунікативної компетентності учнів початкових класів в полікультурному середовищі Закарпаття; інтенсифікація освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя до розвитку комунікативної компетентності учнів початкових класів в полікультурному середовищі Закарпаття на основі міждисциплінарної інтеграції; активізація індивідуального досвіду рефлексії майбутнього вчителя до розвитку комунікативної компетентності учнів початкових класів через ресурс інноваційних технологій навчання та освітньо-практичної діяльності) та експериментально перевірено їх ефективність; *конкретизувати* компоненти (потребнісно-мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-операційний); критерії (спонукально-ціннісний, змістово-знаннєвий, поведінково-рефлексивний) та рівні готовності майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття (низький (репродуктивний), достатній (варіативно-конструктивний), високий (творчий)); *уточнити* сутність ключових понять («підготовка», «готовність», «комунікативна компетентність», «полікультурне середовище»); *удосконалити* організаційно-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття; надати *подальшого розвитку* теоретико-методичним й технологічним аспектам готовності майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані в дисертаційній праці Чопак Є.В. наукові положення, концептуальні висновки та практичні рекомендації відзначаються структурністю, логічною послідовністю, чіткістю понятійно-категорійного апарату, а також високим рівнем фактологічної аргументованості. Верифікація та достовірність отриманих результатів забезпечуються ґрунтовною теоретико-методологічною базою вихідних позицій, ретельним аналізом репрезентативного масиву наукових джерел, що охоплює 278 найменувань (зокрема 42 праці іноземними мовами), а також залученням розлогої нормативно-правової бази та відповідного науково-методичного інструментарію.

Основні положення і результати дисертації впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/13 від 17.02.2026 р.), Мукачевського державного університету (довідка № 409 від 20.02.2026 р.), ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (довідка № 648/01-14 від 26.02.2026 р.), Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці ІІ (довідка № 390/2025 від 19.12.2025 р.).

Належна апробація експериментальних матеріалів та ключових висновків дослідження у межах міжнародних науково-практичних конференцій засвідчує їхню наукову та практичну цінність.

На основі цілісного аналізу змістовного наповнення дисертації констатуємо повне досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених наукових завдань, вичерпність і повноту викладу, високий ступінь обґрунтованості, системність та репрезентативність узагальнень авторки.

4. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Здобувачкою розроблено та експериментально апробовано методичні рекомендації для самостійної (індивідуальної) роботи майбутніх фахівців з дошкільної та початкової освіти: «Дошкільна лінгводидактика, збірка дитячої літератури», «Теоретичний конспект з дитячої літератури для студентів»; інформаційні матеріали, які впливають на формування готовності майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття.

5. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Результати дослідження можуть бути використані під час розроблення (вдосконалення) освітньо-професійних програм підготовки здобувачів першого та другого (освітньо-професійного) рівнів вищої освіти зі спеціальності 013 (А 3) Початкова освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, при визначенні траєкторії індивідуального особистісно-професійного розвитку, впровадження конструктивних ідей щодо забезпечення готовності майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертаційна робота Чопак Є.В. складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (278 найменувань, із них – 42 іноземними мовами) до кожного з них, висновків до дисертації, 15 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок, основний зміст викладено на 161 сторінці. Дисертація містить 21 таблицю та 9 рисунків. Логіка викладу наукового тексту цілком розкриває досягнення поставлених завдань. Зміст дисертації достатньою мірою висвітлює її ключові положення.

Представлена до захисту дисертаційна праця є завершеним, цілісним науковим дослідженням. Подана анотація (як українською, так і англійською мовами) повною мірою релевантна структурі та сутнісному наповненню дисертації, репрезентує найбільш вагомі наукові здобутки авторки й цілковито відповідає нормативним вимогам, що висуваються до робіт на

здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» (галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»).

У вступній частині дослідження здобувачкою послідовно та науково аргументовано актуальність і доцільність розроблення обраної наукової проблематики. Методологічний апарат праці вибудовано коректно: чітко окреслено об'єкт, предмет, цільову спрямованість та конкретні завдання наукового пошуку, а також систематизовано використаний комплекс методів дослідження. Разом із цим, у вступі належним чином експліковано наукову новизну, розкрито практичний потенціал отриманих результатів, наведено відомості щодо їхнього впровадження у практику та публічної апробації, а також репрезентовано загальну структуру й параметри обсягу дисертаційної праці.

Аналізуючи перший розділ дисертаційного дослідження *«Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття»*, відзначаємо високу культуру наукового пошуку авторки щодо вивчення проблеми підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності молодших школярів у вимірах наукових студій, аналізу понятійно-категорійного апарату наукової розвідки, систематизації історико-педагогічного досвіду Закарпаття, який справедливо позиціонується як унікальний полікультурний простір.

Погоджуємося з дисертанткою у тому, що феномен підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності молодших школярів є багатоаспектною структурою, яка вимагає глибокого ретроспективного аналізу та врахування специфіки регіонального етнопростору. Дослідниця виправдано фокусує увагу на базових наукових працях, що розкривають вектори фахової, комунікативно-стратегічної та полікультурної підготовки педагогів початкової ланки. Запропоноване дескриптивне поле поняття «підготовка майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи» виглядає цілісним та переконливим, оскільки інтегрує комплекс теоретико-методичних знань, практичного досвіду й особистісних якостей педагога. Перспективним у цьому контексті є зроблений авторкою акцент на гуманітарній парадигмі освіти, що орієнтує майбутнього фахівця на міжособистісний діалог у мультикультурному середовищі з урахуванням концептуальних засад мовної освіти в Україні та вимог гуманізації навчання.

Окрему увагу привертає проведений у роботі логіко-лінгвістичний аналіз понятійно-категорійного апарату. Зокрема, вдалою вважаємо позицію авторки щодо розмежування категорій «компетенція» та «компетентність». Авторка демонструє зрілість наукового мислення, диференціюючи їх за критерієм предметного змісту діяльності та індивідуальної здатності особистості до її якісної реалізації. Цілком погоджуємося з дисертанткою у трактуванні «комунікативної компетентності учнів початкової школи» як

інтегративної якості, що уможлиблює ефективну міжособистісну взаємодію молодших школярів в умовах полікультурного простору.

Слушним і методологічно виправданим є бачення авторки щодо сутності полікультурного середовища як чинника формування емпатії та готовності до міжкультурної взаємодії. Позитивно оцінюємо та вважаємо аналітично цінним здійснений здобувачкою історико-педагогічний екскурс, у якому виокремлено ключові детермінанти Закарпатського регіону (етнічне різноманіття, взаємовплив культурних традицій, специфіка функціонування мовного простору). Такий підхід дозволив авторці обґрунтувати теоретичні підвалини дослідження на високому рівні наукового узагальнення, що безпосередньо свідчить про завершеність та фундаментальність цього етапу наукового пошуку.

У другому розділі *«Організаційно-методичні основи підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття»* авторка характеризує стан навчально-методичного забезпечення початкової освіти в угорськомовних закладах регіону, обґрунтовує компонентно-критеріальну структуру й рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до означеної діяльності. Окрім цього, дослідниця визначає комплекс педагогічних умов, що забезпечують ефективність окресленого процесу в умовах полікультурності, та конструює відповідну цілісну прогностичну модель підготовки фахівців.

Вважаємо вдалою запропоновану в роботі трикомпонентну структуру готовності майбутніх учителів до означеної діяльності, що охоплює потребнісно-мотиваційний, когнітивно-пізнавальний та діяльнісно-операційний складники. Експертно вивіреною та логічною є встановлена кореляція між цими компонентами та виокремленими критеріями й рівнями сформованості досліджуваної якості. Науково значущим внеском авторки є теоретичне обґрунтування комплексу педагогічних умов (актуалізація і стимулювання мотивації майбутнього вчителя до розвитку комунікативної компетентності учнів початкових класів в полікультурному середовищі Закарпаття; інтенсифікація освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя до розвитку комунікативної компетентності учнів початкових класів в полікультурному середовищі Закарпаття на основі міждисциплінарної інтеграції; активізація індивідуального досвіду рефлексії майбутнього вчителя до розвитку комунікативної компетентності учнів початкових класів через ресурс інноваційних технологій навчання та освітньо-практичної діяльності), які забезпечують вихід академічної підготовки студентів на якісно новий рівень. Також констатуємо, що розроблена здобувачкою модель є дієвою та системно інтегрує методологічно-цільову, змістово-організаційну та діагностико-результативну складові, які повною мірою відображають концептуальні засади дослідження.

Третій розділ дисертаційної праці *«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до розвитку*

комунікативної компетентності учнів початкової школи полікультурному середовищі Закарпаття» присвячений безпосередній емпіричній верифікації теоретично обґрунтованих авторкою педагогічних умов та розробленої моделі. Зокрема дослідницею вичерпно окреслено організаційно-методичні особливості організації та методики проведення педагогічного експерименту, визначено діагностичний інструментарій та сформовано репрезентативну базу респондентів. Через процедуру констатувального зрізу дисертанці вдалося об'єктивно зафіксувати вихідні параметри готовності майбутніх педагогів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи полікультурному середовищі Закарпаття, підтвердивши наявність типових проблем у чинній системі фахової підготовки у ЗВО України. Заслуговує на схвалення глибокий аналіз, інтерпретація та статистичне узагальнення порівняльних даних, одержаних за підсумками формульовального етапу. Наведені Чопак Є.В. якісні та кількісні показники динаміки професійного зростання рівня готовності студентів експериментальних груп до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи полікультурному середовищі Закарпаття наочно засвідчують високу результативність, практичну доцільність та ефективність запроваджених педагогічних умов.

Висновки до розділів і загальні висновки є логічними, аргументованими, відповідають поставленій меті та завданням дослідження і узагальнюють його результати.

Загалом дисертація характеризується науковою цілісністю, завершеністю та внутрішньою логікою викладу. Принципових зауважень щодо структури, основних положень і концепції дисертаційної роботи Чопак Є.В. немає.

7. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Аналіз дисертаційної праці Чопак Є.В. засвідчує повну автентичність і високу оригінальність представленого тексту; фактів недотримання норм академічної доброчесності нами не встановлено. Усі залучені теоретичні положення, аналітичні здобутки та текстові фрагменти інших дослідників належним чином коментуються та супроводжуються точними бібліографічними посиланнями на першоджерела. Структурно-семантичне наповнення та технічне виконання дисертації цілковито відповідають чинним вимогам до оформлення наукових праць. Проведений моніторинг публікацій здобувачки підтверджує, що ключові результати наукового пошуку оприлюднені в повному обсязі згідно з нормативними критеріями. На підставі цього констатуємо, що у рецензованій роботі дотримано етичних імперативів, принципів та правил, задекларованих у Законах України «Про освіту» та «Про академічну доброчесність».

8. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

За результатами дослідження авторкою опубліковано 12 науково-методичних праць, серед яких: 7 наукових статей у фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 2 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій; 3 методичні розробки.

9. Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Загалом надаючи позитивну оцінку дисертаційній праці Чопак Єви Василівни, зацентруємо увагу на низці дискусійних положень, а також висловимо окремі побажання:

1. Враховуючи план заходів щодо вступу України до ЄС дисертантці доцільно було би детальніше зацентрувати увагу на чинних сучасних нормативних документах, які визначають зміст початкової освіти в Україні у площині вивчення мови відповідних корінних народів і національних меншин, літератури, української мови та літератури для корінних народів та національних меншин, іншомовної освіти.

2. Дисертаційна робота виграла би, якби авторка більш детально прописала особливості використання методів міждисциплінарної інтеграції, а саме, упровадження інтегрованих проєктів. Зокрема, варто було би чітко зазначити на прикладі обов'язкових чи вибіркових дисциплін це відбувалося, як взаємодіяли між собою викладачі цих дисциплін, яка була тривалість проєктів, особливості оцінювання їх результатів, на формування яких саме фахових компетентностей вони спрямовані з огляду на проблему дослідження.

3. Цінним для роботи було би вміщення у додатках зразка виконаного педагогічного щоденника/портфоліо, де здобувач/здобувачка освіти вів/вела записи педагогічних спостережень під час практики у полікультурному класі; самоаналіз власних комунікативних стратегій; опис успіхів і труднощів у роботі з учнями різних національностей; рефлексивні нотатки після кожного уроку тощо.

4. Фундаментальність наукової праці посилило би висвітлення в основному тексті фрагментів навчально-методичного забезпечення щодо підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття, яке розроблено авторкою в процесі реалізації п'ятого завдання дослідження.

Проте ці зауваження й побажання мають рекомендаційний характер і не зменшують теоретичної й практичної значущості проведеного дисертанткою наукового пошуку. Загалом констатуємо, що в проведеному дослідженні визначеної мети досягнуто, визначені завдання виконано.

10. Висновок. Аналіз дисертаційної роботи, анотацій та опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дослідження **Чопак Єви Василівни** на тему «Підготовка майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в полікультурному середовищі Закарпаття», є самостійним, завершеним, яке має наукову новизну, суттєве теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що за актуальністю, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю положень і висновків, науковою та практичною цінністю одержаних результатів дисертація відповідає вимогам спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022; №502 від 19.05.2023; №507 від 03.05.2024), а її авторка, Чопак Єва Василівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Опонентка:

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

